

Oponentský posudek na diplomovou práci

Bc. Štěpánka Kopřivová, *Od ženy v politice k političce. Společné aktivity československých poslankyň mezi lety 1918–1948, Ústav hospodářských a sociálních dějin, FF UK, Praha 2020, 183 s.*

Aplikace genderové perspektivy při práci s historickým materiálem, zvláště jedná-li se o období 20. století je bohužel stále spíše ojedinělá, o to více je třeba ocenit volbu tématu a nadšení, se kterým se Štěpánka Kopřivová pustila do studia žen s mandátem v Národním shromáždění v období první, druhé a třetí republiky. Diplomová práce *Od ženy v politice k političce. Společné aktivity československých poslankyň mezi lety 1918–1948* poskytuje chronologicky řazený přehled aktivit, při kterých ženy v parlamentu měly postupovat jednotně bez ohledu na svou stranickou příslušnost. Za „hlavní přínos“ (či spíše cíl) své práce autorka označuje „analýzu, popis, a zobecnění společných rysů, vývojových tendencí a programových priorit československých poslankyň“ v širším kontextu politické a společenské situace státu a charakteristiku „typické československé poslankyně“ daného období (s. 8). Diplomová práce stojí na zpracování úctyhodného množství materiálu (pocházející s drtivou převahou z Archivu Poslanecké sněmovny) a je tedy za ní nepochybně velký kus odvedené práce. Na straně druhé tato práce bohužel neposkytla přesvědčivou analýzu nashromážděného archivního materiálu, v níž spolu často nekorespondují výzkumné otázky, obsah a závěry.

Text je rozdělen do deseti hlavních kapitol a obsahuje všechny povinné náležitosti kvalifikační práce. Hlavní teze se opírá o argument, že během první republiky došlo na půdě čsl. parlamentu napříč politickými stranami k vytvoření neformálního ženského bloku. Za základní princip „ženské politické práce“ autorka považuje akcent položený na „ženské“ spíše než na stranické téma. Tzv. ženská otázka měla do jisté míry spojit ženy kandidované různými politickými stranami a umožnit jejich spolupráci. Současně máme ve sledovaném období spatřovat vývoj, který – jak název práce napovídá – lze charakterizovat jako postupnou profesionalizaci poslankyň vedoucí ke zformování prvních čsl. političek. Jejím předpokladem je rozšíření zájmového portfolia poslankyň za tradiční ženská témata a proměna jejich vztahu k politické straně, který byl po dlouhou dobu (ne-li po celou první republiku) „nepříliš pozitivní“ (s. 142). To jsou jistě logické a zajímavé závěry, ale problém spočívá v tom, že ani spolupráci (interakci) mezi poslankyněmi v parlamentu ani tématu „žena ve straně“ (šířeji politickému stranictví) se

práce prakticky nevěnuje. S výjimkou biografického oddílu o Fráně Zeminové (kap. 5), který patří k nejzdařilejším pasážím, je text z velké části přehledem počtu žen v parlamentu a jejich aktivních vystoupeních v plénu, doprovázený obsáhlými ukázkami z jejich projevů. Pokud základním motivem a otázkou mělo být formování ženy-političky v meziválečném Československu, pak patrně došlo k nepřesnému vymezení studované problematiky. Chybí kontext politického stranictví (stranické práce), politické kultury apod.

Kritické poznámky k práci Š. Kopřivové lze shrnout do tří hlavních bodů. První se týká výchozích podmínek pro zpracování stanoveného tématu. Největší pochybnost vzbuzuje tematický překryv diplomové práce s monografií Dany Musilové s názvem *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky* (2007). Autorka ji uvádí v rozboru literatury, nicméně chybí přesné vymezení se vůči této práci, která pokrývá stejné období, pracuje se stými prameny a používá tutéž metodologii. Autorka jej odbývá krátkým konstatováním, že se Musilová omezuje jen na období první republiky. To je pravda, ale v celém textu nenalezneme žádné vyrovnání se závěry Musilové, natož argument, proč je třeba znovu studovat tytéž prameny ze stejných teoretických pozic, a tedy upravit či doplnit dosavadní historiografické zpracování. Konfrontace s prací Musilové je o to důležitější, že obě dochází ke zcela opačným závěrům.

V rozboru dosavadní historiografie postrádám rovněž práci Melissy Feinberg *Elusive Equality. Gender, Citizenship, and the Limits of Democracy in Czechoslovakia, 1918–1948* (2006), jednu z nejlepších prací pojednávající o provázanosti ženských práv a požadavků s legislativní prací na půdě čsl. parlamentu. K období třetí republiky je stěženi práce Denisy Nečasové *Buduj vlast, posilíš mír! Ženské hnutí v českých zemích, 1945–1948* (2011), která je doposud asi nejlepším zpracováním ženského hnutí v Československu po druhé světové válce (pro potřeby této práce zejm. Národní fronty žen), a která rovněž není v diplomové práci vůbec reflektována. Vzhledem k výše zmíněným monografiím považuji výtěžnost pramenného materiálu za relativně zúženou, což mohlo autorku navést k orientaci na jakýsi kvantitativní rozbor aktivit čsl. poslankyň (kap. 4). Kvantitativní analýza je v pořádku, ale těžko nám sama poskytne znalost „kvalitativní“ stránky pramenného materiálu nebo odpoví na otázky týkající se míry ideové shody mezi poslankyněmi. Studovány mohou být diskuze na fórech ženských organizací, korespondence akterek a jiné materiály, které by pomohly nahlédnout takříkajíc do zákulisí. Tyto prameny zde ovšem nejsou předmětem zkoumání.

Zdá se, že tuto obsahovou informaci mají poskytnou rozsáhlé citace (někdy i v rozsahu na celou stranu). Druhá kritická poznámka se tak týká práce se zdroji, konkrétně výtahy z projevů

vyslovených na půdě parlamentu. Jedná se jistě velmi atraktivní pramen, který záznamem o reakcích a projevu emocí budí dojem plastičnosti obrazu dění v parlamentu. Na druhou stranu se jedná o veřejný a zaznamenávaný projev, u něhož je třeba počítat s jistou strojeností, hrou na efekt, potřebou vzbudit pozornost pléna, vyvolat emoce, kontroverzi atd., což lze obtížně považovat za dostatečně relevantní pramen umožňující studium vztahů mezi muži a ženami a prokazující vytváření ženského neformálního bloku na půdě čsl. parlamentu. Citování obsáhlých pasáží zde není efektivní (snad jedině efektní), protože obvykle se autorce nedaří jimi podpořit související argument. Na straně druhé, pokud by předmětem studia měla být veřejná prezentace na půdě parlamentu, zcela chybí reflexe jazyka, jazykových prostředků a diskurzivního kontextu těchto vystoupení.

K tomu je rovněž nutné doplnit, že způsob odkazování na prameny z Archivu Poslanecké sněmovny není standardní. Uvádět pouze internetový odkaz a v závěru jejich seznam bez specifikace, o jaký tisk se jedná a kdy je citován, je velmi nepřesné, nepraktické a z hlediska historikovy práce s pramenem nedůsledné.

Třetí poznámka se týká metodologie. Š. Kopřivová ukázala velmi dobrou orientaci v metodologických východiscích gender history. V závěrečných kapitolách 6 a 7 ukazuje, kde lze mocenské vztahy mezi oběma rody rozpoznat, ale podobně jako jsem zmínila výše, obávám se, že hlavní těžiště této práce se nachází jinde a předložené závěry nekorespondují s rozbořením pramenů. V práci muži prakticky nefigurují, resp. nehrají významnější roli při definování mocenských sfér v prostředí politické strany ani v parlamentní aréně. Kap. 4 je tedy zachycením ženy v momentu jednání pléna Národního shromáždění, ale o jejím mocenském zasíťování nebo budování vlastní pozice ve světě politiky se toho mnoho nedozvídáme. Tuto funkci supluje pouze kapitola 5, která shrnuje aktivity čsl. poslankyň na příkladu Fráni Zeminové. Postava Zeminové, která byla jistě osobností s obrovskou energií a politickým talentem, si určitě zaslouží zvláštní pozornost, nicméně její výjimečnost ve srovnání s ostatními poslankyněmi se ještě znásobuje. V době parlamentních voleb v roce 1920 má Zeminová za sebou mnoho stranické práce. Její kolegyně z řad poslankyň ve 20. nebo 30. letech jsou často v odlišné situaci. Je otázkou, zda se práce neměla ubírat jinou cestou, pokusit se o rekonstrukci procesu profesionalizace žen v politice na příkladu Fráňa Zeminové, anebo se explicitně zaměřit na prostředí národních socialistů a německých sociálních demokratů, popř. na KSČ, kde se otevíral pro ženy-političky větší prostor než v jiných stranách.

Z hlediska výstavby práce není zcela srozumitelné osamostatnění kapitol 6 a 7, které doplňují přehledovou kap. 4 o potřebný analytický pohled na zkoumanou látku. Š. Kopřivová zde

načrtává dichotomii „žena sociální“ vs. „žena biologická“ (kap. 6, Ženské požadavky v širším kontextu), na kterém ukazuje míru názorové shody a difference žen v parlamentu. Autorka má pravdu, že např. potratová legislativa měla své hlavní mluvčí mezi komunistickými poslankyněmi, nicméně je otázkou, zda právě toto odchýlení od obecné shody mezi poslankyněmi nezpochybňuje ve zcela věcné rovině tezi o existenci jednotné ženské síly. Je rovněž na diskuzi, zda se rozdělení poslankyň odehrávalo po stranické linii (komunistky vs. nekomunistky), či bylo spíše ideologické a štěpnou linií přístupu žen k jejich právům tak netvořil marxismus. Pro posouzení „jednoty“ ženského bloku bychom také potřebovali vědět, jak se tato „jednota“ ustavuje, vyjednává, popř. též upevňuje jednak mezi ženami-poslankyněmi a jednak ve vztahu k mužským kolegům ve straně a parlamentu. Domnívám se, že z projevů nelze míru interakce dostatečně zhodnotit a autorka proto dospívá spíše k očekávatelným závěrům (např. hospodářská krize utlumuje debatu o ženských zájmech a přesouvá těžiště k celospolečenským tématům, součinnost v tématu porodnictví, poslankyně časem rozšiřují repertoár své zájmové agendy apod.), anebo k závěrům, pro které v textu neposkytuje dostatečné argumenty – např. „za sledovaných třicet let dosáhly ženy v Poslanecké sněmovně některých skutečně zásadních legislativní změn“ (s. 144), aniž by však autorka podrobně sledovala genezi a osud projednávaných legislativních předpisů.

Text je poněkud nevyvážený a zpracování tématu by si zasloužilo lépe promyslet a realizovat. Současně je třeba ocenit odvedenou heuristickou práci, autorčinu orientaci v metodologických východiscích a snahu o komplexní podání studované látky. K diskuzi u obhajoby navrhuji hlavní výše uvedené kritické komentáře (historiografický kontext, struktura práce ve vztahu k výzkumným otázkám a závěrům a genderová perspektiva v analýze zkoumaného materiálu). Práci navrhuji hodnotit známkou velmi dobře.

V Praze, 9. června 2020

PhDr. Radka Šustrová, Ph.D.